

LLIBERTAT: UN DIARI TARRAGONÍ (I II)

Els fets

Podríem, a grans trets, assenyalar dues grans fonts que alimenten el material periodístic utilitzat per *Llibertat*: les notícies del desenvolupament de la guerra i les de tot allò que passa a la rereguarda.

El tractament que des d'aquest diari es fa dels successos bèl·lics és tan desestructurat que se'n fa totalment impossible fer-nos una idea de l'evolució del conflicte. Des d'un primer moment, amb l'evident intenció de mantenir la moral de la població es presenten cròniques totalment parcials dels esdeveniments, silenciant-se tots aquells fets, com les caigudes de les places importants, que poguessin contradir una progressió favorable de les forces republicanes. D'altra banda, es recorre constantment a la narració de la brutalitat de l'exèrcit franquista a les places ocupades, basant-se en testimonis presencials, amb el propòsit inconfessat de mantenir amantent el poble. Aquesta manera de presentar els fets es basava en la dialèctica entre dos factors psicològics contraposada: la confiança en la victòria i la por a la derrota i, segurament, no va funcionar perquè no es va saber mantenir un equilibri, no només mitjançant *Llibertat* sinó de la majoria dels discursos dels polítics catalans, entre aquestes dues premisses i se'n va fer un abús de la fe en la victòria.

Producte d'aquesta línia tan poc objectiva, trobem la narració del setge a l'Alcàsser de Toledo, que s'estengué al llarg de diversos dies a finals de setembre de 1938, fent referència a la cruel obstinació de l'exèrcit rebel, que es negà a evacuar les dones i els nens malgrat la possibilitat que els oferien els assaltants. A la conquesta d'aquest baluard se li donava des de *Llibertat* un caràcter simbòlic i era tan absoluta la confiança amb la gesta, i apressava tant la voluntat de narrar-la que, amb evident precipitació, el dia 29 de setembre del 36 es va publicar una fotografia amb el següent peu: "Un aspecte de l'Alcàsser de Toledo després d'haver estat pres pels milicians".

Diversos són els fets que afecten la vida a la rereguarda i d'entre els quals n'he volgut destacar els que, pel seu pes específic en el desenvolupament dels esdeveniments, o pel tractament que se'n fa des de *Llibertat* he cregut de major interès. En relació a la vida quotidiana a la ciutat de Tarragona tractaré el tema dels refugiats, la repressió i els bombardeigs. Per entendre els enfrontaments entre les diferents opcions polítiques, ja assenyalats en apartats anteriors, ens centrarem en els fets de la Fatarella i els de maig de 1937.

Havent estat Extremadura una de les primeres zones a caure en mans dels revoltats ben aviat es va produir un flux de refugiats des d'aquella regió, via Portugal. El dia 14 d'octubre de 1936 es dona notícia de l'arribada del primer contingent amb un editorial encapçalat amb un hospitalari *Benvinguts*. El dia següent es publica la corresponent crònica de les tragèdies viscudes pels refugiats extremenys. El dia 25 d'octubre arriba a Tarragona la primera expedició de nens madrilenys.

Aquest corrent migratori es va intensificar en aquelles setmanes i els nouvinguts són rebuts i acceptats com a companys de l'antifeixisme, però sembla que la seva integració en la societat tarragonina no va ser possible, en la major part dels casos -podem assenyalar com excepció Daniel R. Pradera, que amb la seva *Cartera de refugiado* es va convertir en col·laborador habitual de *Llibertat*, perquè se'ls recriminà un bon grau de parasitisme, manca de col·laboració en les tasques pròpies de la guerra i menyspreu per la cultura dels seus hostes. De la vinguda inicial es passa a una convivència hostil, que suscita que el dia 20 de novembre aparegui un editorial amb un inequívoc títol: *Intolerable, francament intolerable!* del que extrec uns paràgrafs:

El cas dels homes refugiats a la nostra ciutat és distint. Podrien separar-se en dos grups: els que han hagut d'abandonar forçosament llur terra per haver estat ocupada pels feixistes i els que l'han abandonada perquè sí, per crear un conflicte a la població on pensaven deixar-se caure, per fugir de la mobilització, per cobardia...

Per als primers el nostre respecte, simpatia i amor anteriors s'anul·len i es converteixen en sentiments oposats en parlar del segon grup de refugiats. Refugiats entre els quals n'hi ha que insulten groglerament els companys tarragonins pel fet d'ésser catalans; que diuen a llurs infants que tenim l'obligació d'alimentar-los a base de *pollo*, quan la seva festa abans del 18 de juliol era sentir l'olor d'arengada, que "fan desaparèixer" les robes i objectes dels llocs on estan instal·lats; que escapen cobardament de Madrid i en arribar a Tarragona exigeixen pisos degudament amoblats; que tenen el cinisme de dir als regidors que ells tenen dret a cobrar un jornal de deu pessetes, sense reparar en mitjans, encara que sigui precis enviar tots els tarragonins al front de combat...

El problema dels homes refugiats a la nostra ciutat ha de solucionar-se aquesta setmana. Ni l'economia municipal ni la pròpia dignitat de tarragonins i catalans permeten demorar més temps una acertada solució.

No ens consta quina solució van donar les autoritats municipals, però aquest tema va deixar de ser recurrent en el diari. Del que sí hi ha notícia és de l'arribada de noves partides de nens refugiats, i tenim constància d'algun definitiu establiment a Tarragona.

Sense cap dubte, el fet més dramàtic en els primers mesos de la guerra a la zona republicana fou la repressió indiscriminada que patiren els potencialment enemics de l'ordre establert. Això incloïa persones tradicionalistes, religiosos, propietaris, empresaris i tot aquell que no mostrava massa entusiasme per la revolució. També s'aprofita la confusió dels moments per portar a la pràctica tota mena de revenges personals. Els protagonistes d'aquests fets van ser delinqüents i gent de la pitjor estopa integrada a les files de les organitzacions revolucionàries.

Des dels primers moments, *Llibertat* es va erigir com enemic efectiu i declarat d'aquests escamots. De fet, durant tota la seva curta existència, es va destacar per ser sempre portaveu de la legalitat vigent, oposant-se a tota aquella forma de govern que no provingués del govern democràticament constituït. La lluita contra els incontrolats es feu des dels primers números amb els suport dels dirigents de les pròpies forces revolucionàries, incapaces de controlar la situació.

Aquesta denúncia sense treva de les barbaritats fetes des de la iniciativa personal i el descontrol contrasta amb el fervor amb què s'exalta l'acompliment de les sentències legals. És ben cert que des de la nostra perspectiva no podem jutjar els fets ocorreguts en una situació tan dramàtica com una guerra civil, però no deixa d'impactar-nos l'enfervoriment amb què se'ns expliquen els afusellaments a la muntanya de l'Oliva, que acaben invariablement les cròniques amb visques a la República.

Dels esdeveniments d'aquest tipus on trobem una més acurada informació és en el judici, que va tenir lloc els primers dies de novembre de 1936, als tinents Gaspar Forteza i Hermeni Ródenas, i als caporals Carles i Cristià Landa i Antoni Córdoba. Aquest procés es va cloure amb cinc penes de mort, i el diari *Llibertat* en va reproduir els interrogatoris en l'edició del dia 3, dels quals he abstrret un breu paràgraf en què s'interrogà Cristià Landa, i que ens permet veure la jurisprudència l'ús:

Un jurat li pregunta, que la que s'ha manifestat disposta a ajudar la República si afusellaria al seu propi germà si fos necessari a la República.

Processat- Si fos en campanya, sí, però que afusellar-lo en un piquet creu que seria un cas de consciència i no li haurien proposat.

Un jurat- Res més. S'ha confessat feixista.

Si bé els primers bombardeigs a Tarragona es produeixen a finals de maig de 1937, per la qual cosa ocupen un espai petit dins la història del diari que deixa d'aparèixer al febrer 1938, a les portes del mes de març, que fou el més tràgic en aquest sentit, la seva influència es deixa sentir en la marxa de *Llibertat*.

El 20 de novembre de 1936, el conseller de Defensa Antifeixista de Tarragona havia dictat les primeres normes davant l'eventualitat d'un possible bombardeig aeri de la ciutat. D'aquestes instruccions, producte d'un absolut desconeixement de la capacitat destructiva d'un atac d'aquest tipus en podem dir que eren, si més no, pintoresques. Entre apreciacions es diu que el més important és que no hi hagi pànic, ja que cal que caiguin més de deu mil bombes dins un quilòmetre quadrat perquè tinguin efectes importants. Sembla que les primeres consignes estaven en la línia de no preocupar massa la població, tot i que tenen la seva lògica, ja que la Guerra Civil espanyola va ser el primer conflicte bèl·lic on es va utilitzar el bombardeig indiscriminat contra poblacions civils.

Els atacs a Tarragona es feien per les aviacions italiana i alemanya des de les bases de Mallorca. *Llibertat* es fa ressò dels primers bombardeigs a les acaballes de maig de 1937, i també dels successius el mes de juny, que causaren 60 víctimes mortals. Fins que es va extingir la publicació de *Llibertat*, aquest diari va contribuir a difondre les disposicions municipals per fer front als atacs aeris que, en una ciutat molt mal preparada per repel·lir les agressions, es limitava a designar els refugis utilitzables i donar alguns consells com tenir els llums apagats, etc.

Els bombardeigs van ser especialment transcendentals en la existència de *Llibertat*, perquè va tenir un terrible efecte descoratjador vers el poble tarragoní. L'especial habilitat que havia tingut el diari de compaginar les notícies de guerra i alhora donar una certa sensació de normalitat a la vida quotidiana de la ciutat s'esvaïa. Ja ningú no s'ho creia. El diari es va continuar publicant fins poc després de la caiguda de Terol perquè hi havia la consigna que es continués fent, però sembla que no despertava l'interès ni dels qui el feien.

Ja he assenyalat que els dos esdeveniments més importants a les nostres comarques durant el mesos en què es publicà *Llibertat*, van ser els anomenats fets de la Fatarella i els de maig de 37. No podem considerar-los com dos successos aïllats, sinó que d'alguna manera marquen el principi i l'acabament d'un període caracteritzat per la recuperació del veritable poder per part del partit que ostentava el poder legítim, és a dir, d'Esquerra Republicana de Catalunya davant del POUM i de la CNT, amb una complicada maniobra que no hagués estat possible sense el suport de la UGT i el seu braç polític, el PSUC, que tot i la seva escassa implantació comptava amb el suport de la Unió Soviètica, molt interessada a no permetre més postulats revolucionaris que l'ortodoxia marxista que representava.

El que va succeir a la Fatarella a finals de gener de 1937 es va repetir en altres indrets del país per les mateixes dates. Els partits revolucionaris van voler imposar, en aquesta població, les col·lectivitzacions agràries, basant-se en els decrets de les col·lectivitzacions publicats els primers dies de la revolta. Van trobar-se amb un sector de la pagesia que es va negar a aportar les terres de la seva propietat. Segons les distintes versions, ens podem trobar amb abusos per part dels revolucionaris: amb una campanya orquestrada per la UGT: amb què els pagesos que es negaven a col·laborar eren autèntics feixistes etc. A nosaltres el que ens interessa és la versió que es dona des de *Llibertat*, sobretot perquè va iniciar el principi de la fi de la bona entesa entre totes les forces antifeixistes al si del diari.

El dia 27 de gener de 1937, *Llibertat* publica una crònica de fets de la Fatarella, on s'acusa els cenetistes d'actuar arbitràriament. En el mateix número es publica un extracte d'un article de *Solidaritat Obrera*, òrgan oficial de la CNT, titulat la *Quinta columna*, amb el fi de contradir tot allò que s'hi publica i, a més d'article amb el títol *No hi hagué tal cinquena columna*. El dia 29 de gener es publica l'únic escrit en què es permet a la CNT, concretament a la Federació Local de Sindicats Únics, defensar la seva versió dels fets, però en el mateix número hi ha quatre articles en el sentit oposat: un anomenat *Un símbol*, cedit per *La Humanitat* òrgan d'ERC, en què es diu que les col·lectivitzacions són contràries a la psicologia del pagès català; un altre signat pels comitès locals de Tarragona i Reus d'UGT, PSUC i Joventuts Socialistes Unificades, que porta el nom de *Sobre els fets ocorreguts a la Fatarella*; un del *Diari de Barcelona*, òrgan d'Estat Català amb el títol *Els fets de la Fatarella* presenta el comitè central del PSUC. No queda dubte sobre quina

de les versions pren com seva *Llibertat*.

Arran d'aquests successos i dels que tenen lloc en altres poblacions agrícoles catalanes, el Consell de la Generalitat aprova una normativa, que ja he comentat en un altre apartat d'aquest treball, i que és molt celebrada per la direcció del diari, ja que s'identifica amb la línia que aquest havia defensat.

Els fets de maig de 1937 foren presentats per *Llibertat*, amb la mateixa parcialitat que ho havien estat els ja comentats de la Fatarella. El dia 5 -el mateix en què el conflicte s'estén als carrers de Tarragona- els titulars del diari no deixen dubtes sobre quin és el seu posicionament:

Els incontrolats s'han aixecat a Barcelona i altres llocs de Catalunya contra el Govern de la Generalitat.

Amb aquest gesta demostren el que són: Uns enemics de l'anti-feixisme i un agents del feixisme internacional!

En els següents dies es continua amb l'atac contra la CNT i POUM, sense deixar ara possibilitats a la rèplica. S'incrimina a aquestes organitzacions totes les responsabilitats dels fets i les seves conseqüències negatives: les morts que es produïren i la pèrdua per part de la Generalitat de les competències d'ordre públic a mans de la República espanyola.

El dia 6 hi ha un altre titular que diu:

La quinta columna aixecada en armes a Barcelona i altres llocs de Catalunya, no ha aconseguit lliurar el poble català al feix, però si en canvi ha assolit que el govern de la República es fes càrrec de l'ordre públic, minvant la nostra autonomia.

Que ho tinguin present els treballadors conscients!

I un dia després apareixia un altre article, titulat aquesta vegada Contra l'imperi del crim de to encara més pujat. El que s'estava fent des de *Llibertat* ja no era prendre opció per una de les parts bel·ligerants sinó orquestrar una campanya de desprestigi, on sembla que tot era vàlid. Entre d'altres coses l'article en qüestió deia:

El poble antifeixista, cansat de tantes vexacions i insults per part de la FAI, J.L.L. (Joventuts Llibertàries), i bona part dels pistolers amb el carnet de la CNT secundà admirablement l'actuació de les forces d'ordre públic i acabà a la nostra ciutat amb el bandatge i el pistolerisme. Una generació immensa, mai vista a Tarragona, mostrà llur condonança per la mort dels nostres companys d'Esquerra Republicana de Catalunya!

En el mateix número apareixien els següents articles: Manifestació de dol, Uns insensats s'aixequen contra el govern constituït, Al pas dels fèretres i catalans amunt. Un dia després de CRIT s'acomia dels lectors amb un article que ja he comentat, interessant sobretot en la forma en què es complau haver dut a bon terme una tasca. Aquí s'acabava l'etapa més captivant de *Llibertat*, perquè, amb la identificació entre periodisme i propaganda, basada en les veritats a mitges, els titulars d'escàndols i els posicionaments maniqueus, havia aconseguit el nivell de qualitat periodística que reconeixem en molts diaris moderns. Des d'aquest moment el diari perd progressivament l'interès, possiblement perquè, una vegada assolits els objectius, els qui el van enlairar van veure molt reduïda la seva utilitat.

MARISA SUÀREZ

Bibliografia

- BUIGUES VILAR, J. C. *Aproximació als fets de maig del 1937 a Tarragona, a través de la premsa local*. Quaderns d'Història Tarraconense VII. Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Tarragona, 1988
- FERRER, M. A., DUCH, M. i MUIÑOS, M. J. *Guerra i revolució en la memòria popular*. Quaderns d'Història Tarraconenses VIII. Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Tarragona, 1989
- GONZÀLEZ HUIX, F. J. *El asedio aereo de Tarragona, 1937-1939*. Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Tarragona, 1990
- PIQUÉ PADRÓ, J. "Revolució i guerra civil al Tarragonès (1936-1939)". Dins: *Història del Camp de Tarragona*. Publicacions de la Diputació de Tarragona. Tarragona, 1989
- TERMES, J. "De la revolució de setembre a la fi del guerra civil (1936-1939)". *Història de Catalunya*. Vol VI. Edicions 62. Barcelona, 1987
- VALLÉS, Edmon *Història gràfica de la Catalunya autònoma, la guerra (1936-1939)*. Universitat de Barcelona. Barcelona, 1988
- VIRGILI I SANROMÀ, J. P. *Tarragona i la seva premsa*. Vol. II. Edicions de l'Hemeroteca de la Caixa d'Estalvis Provincial de Tarragona. Tarragona, 1982